

Bütünlüğü Bozulmuş Aile Yapısının Eğitime Etkisi: Ortaöğretim Öğrencilerinin Deneyimlerine Göre Bir İnceleme

Taner ATMACA*
Senem KILIÇ**

ÖZ

Bu araştırma, bütünlüğü bozulmuş ailelerin bu durumunun ortaöğretim öğrencilerinin eğitim hayatı üzerindeki etkilerini incelemektedir. Yorumlayıcı fenomenoloji yaklaşımıyla gerçekleştirilen çalışmada, 35 öğrenciyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler analiz edilmiştir. Bulgular, “Eğitim Hayatı Üzerindeki Etkiler”, “Kişisel Duygular ve Başa Çıkma Yolları” ve “Gelecek Perspektifi ve Öneriler” olmak üzere üç ana tema altında toplanmıştır. “Eğitim Hayatı Üzerindeki Etkiler” teması, aile içi sorunların öğrencilerin akademik performansını düşürdüğü, derslere konsantrasyon ve okula devamlılığını azalttığı ve sosyal ilişkilerini olumsuz etkilediği bulgularını içermektedir. “Kişisel Duygular ve Başa Çıkma Yolları” teması, öğrencilerin yaşadıkları duygusal zorluklar ve bu zorluklarla başa çıkma stratejilerine odaklanmaktadır. “Gelecek Perspektifi ve Öneriler” teması ise, öğrencilerin geleceğe dair hedefleri ve bu zorluklara yönelik önerileri ile ilgilidir. Araştırma, aile yapısındaki değişikliklerin öğrencilerin eğitim hayatlarına derin ve çok yönlü etkileri olduğunu ve bu öğrencilere yönelik destek sistemlerinin ve müdahalelerinin önemini vurgulamaktadır. Özellikle bu tür öğrenciler için okullarda rehber öğretmenlerin varlığı, öğrencilere birebir destek sağlanmasının gerekliliği ve öğretmenlerin empatik yaklaşım sergilemeleri oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Bütünlüğü Bozulmuş Aileler, Ortaöğretim, Parçalanmış Aileler.

The Effect of Disintegrated Family Structure on Education: An Investigation According to the Experiences of Secondary School Students

ABSTRACT

This study analyses the impact of family disintegration on the educational life of secondary school students. The study, which was conducted using an interpretive phenomenological approach, analysed data from semi-structured interviews with 35 students. The results were analysed under three main themes “Impact on Educational Life”, “Personal Feelings and Ways of Coping” and “Future Perspectives and Suggestions”. The theme of “Impact on Educational Life” includes the findings that domestic problems reduce students’ academic performance, decrease their concentration and school attendance, and negatively affect their social relationships. The theme of “Personal Feelings and Ways of Coping” focuses on the emotional difficulties experienced by students and their coping strategies. The theme of “Future Perspectives and Suggestions” relates to students’ goals for the future and their aspirations for these difficulties. The research emphasises that changes in family structure have a profound and multifaceted impact on students’ educational lives and the importance of support systems and interventions for these students. Especially for such students, the presence of counsellors in schools, the necessity of providing one-to-one support to students and the empathic approach of teachers are very important.

Keywords: Broken Families, Disintegrated Families, High School.

1. Giriş

Günümüz toplumunda aile yapısında meydana gelen değişimler, özellikle boşanma oranlarındaki artış, ebeveynler arasındaki çatışmalar ve ekonomik zorluklar gibi faktörler, aile bütünlüğünün bozulmasına neden olabilmekte ve bu durum doğrudan çocukların ve gençlerin eğitim hayatını etkileyebilmektedir.

* **Corresponding Author/Sorumlu Yazar**, Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr., Düzce Üniversitesi, Düzce, Türkiye/ Düzce University, Düzce, Türkiye, taneratmaca@duzce.edu.tr

** Yüksek Lisans Öğrencisi/Grad.Stud., Düzce Üniversitesi, Düzce, Türkiye/ Düzce University, Düzce, Türkiye, senemkiliic@gmail.com

Makale Gönderim ve Kabul Tarihleri/Article Submission and Acceptance Dates: 15.04.2024-02.07.2024

Citation/Atf: Atmaca, T., Kılıç, S. (2024). Bütünlüğü bozulmuş aile yapısının eğitime etkisi: ortaöğretim öğrencilerinin deneyimlerine göre bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 54, 159-174. <https://doi.org/10.52642/susbed.1468464>

(Amato, 2001; Jaynes, 2002). Çeşitli araştırmalar, bütünlüğü bozulmuş aile yapısının çocukların akademik başarısı, okula devamlılığı, eğitim motivasyonu ve sosyal ilişkileri üzerinde olumsuz etkilere sahip olduğunu göstermiştir. Örneğin, Amato (2001) tarafından yapılan bir meta-analiz çalışması, boşanmış ailelerden gelen çocukların, tam aile yapısına sahip akranlarına kıyasla akademik başarıda ve okul devamlılığında daha düşük performans gösterdiğini ortaya koymuştur. Benzer şekilde Jaynes (2002), bütünlüğü bozulmuş aile yapısının çocukların okul başarısını negatif yönde etkilediğini ve bu öğrencilerin okulda daha fazla davranışsal problem yaşadığını kanıtlamaktadır. Şentürk'ün (2012) çalışmasındaki bulgular ise okul çağındayken ailesinin bütünlüğü bozulmuş çocukların başarı için gerekli motivasyonu elde edemediğini ortaya koymaktadır.

Üreyen & Ünal'ın (2022) yaptıkları güncel çalışmada bütünlüğü bozulmuş aile çocuklarının okullarda tam anlamıyla rehberlik hizmeti alamadıklarına; davranışsal, akademik ve sosyal pek çok sorunu deneyimlediklerine dair güncel kanıtlar bulunmaktadır. Herdem & Bozgeyikli'ye (2013) göre ilköğretim çağındaki çocuklarda bütünlüğü bozulmuş aileye mensup olanlar, bütünlüğü bozulmamış ailelere mensup çocuklara göre rehberlik hizmetlerine anlamlı şekilde daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Benzer şekilde, farklı bir güncel araştırma olan Bayındır'ın (2023) bulguları, parçalanmış aile çocuklarının yaşadığı sorunlar arasında ebeveynlerin hangisi ile akademik ilişki kurması gerektiği konusundaki yaşadıkları ikilem, dikkat dağınıklığı, disiplinsiz davranışlar ve aile kavramına karşı aşırı hassasiyetin ortaya çıktığını göstermektedir. Bazı öğretmenlerin görüşlerine göre ise huzursuz aile ortamında büyüyen çocuklar ebeveynlerinin ayrılmasına sıcak baksa da bunu kabullenmekte de zorlanmaktadırlar (Korkmaz, 2023). Bütünlüğü bozulmuş ailelerde yetişen çocuklarda uzun vadeli olumsuz etkiler kendini daha çok göstermektedir. Lipwicz vd. (2023), bu türden bir aile yapısında büyümenin, çocuklarda daha iyi eğitim alma şansını azalttığı gibi yetişkinlik döneminde yaşam memnuniyetini düşürdüğünü ileri sürmektedir. Ploeg'in (2002) çalışmasındaki bulgular, aile geliri farklılıklarının, bütünlüğü bozulmuş ailelerden gelen öğrenciler ile bütünlüğü bozulmamış ailelerden gelen öğrenciler arasındaki eğitim eşitsizliklerinin çoğunu açıklamaktadır. Bütünlüğü bozulmuş ailelerden gelen öğrencilerin, çeşitli karşılıksız maddi destekler alsalar bile diğer akranlarına göre üniversiteye devam etme ve üniversiteyi tamamlama olasılıklarının önemli ölçüde daha düşük olduğunu göstermektedir.

Farklı ve güncel bir araştırma ise Kalmijn'e (2023) aittir ve bu araştırmadaki bulgular, okuldaki öğrencilerin eğer büyük kısmı parçalanmış ailelere mensupsa, bu öğrencilerin daha düşük okuma testi puanlarına sahip olduğunu, okulda daha zayıf davranışlar sergilediğini ve okul dışında daha fazla sorunlu davranışa sahip olduğunu göstermektedir. Chen ve Kaplan (1999), bireylerin sağlam aile yapısında büyümesinin, erken dönemlerden itibaren olumlu okul deneyimleri oluşturduğunu ve bu durumun öğrencilerin yükseköğretime devam etmesini teşvik ettiğini kanıtlamaktadır. Hetherington & Kelly (2002) tarafından yapılan araştırmalar, boşanmanın çocuklar üzerinde kısa vadeli olumsuz etkilerinin yanı sıra, uzun vadede de sosyal ve duygusal gelişim üzerinde derin etkiler bırakabileceğini belirtmiştir. Bu araştırmanın temel bulguları, boşanmış aile çocuklarının yetişkinlik dönemlerinde ilişkiler kurma ve sürdürmede zorluklar yaşayabileceğini öne sürmektedir. Nieczuja-Dwojacka vd. (2023), ekonomik zorlukların aile yapısının bozulmasının ötesinde, çocukların eğitim ve gelişimine doğrudan etki edebileceğini göstermiştir. Bu araştırmacılara göre, düşük gelirli ve tek ebeveynli ailelerin çocuklarının, eğitimde daha düşük başarı ve okuldan erken ayrılma oranlarına sahiptir. Masten & Coatsworth (1998) tarafından yapılan araştırma, zorluklarla başa çıkabilme yeteneğinin ve dayanıklılığın, risk altındaki çocukların uzun vadeli gelişiminde kritik rol oynadığını vurgulamaktadır. Araştırmacılar, güçlü sosyal destek sistemlerinin ve olumlu yetişkin rol modellerinin varlığının, bu çocukların zorluklarla başa çıkma becerilerini geliştirmede ve yaşamın ilerleyen dönemlerinde başarılı ve tatmin edici ilişkiler kurmada önemli olduğunu belirtmektedirler. Ailelerin bütünlüğünün bozulmasının çocukların eğitim hayatı üzerindeki literatüre yansıyan çeşitli etkileri Tablo 1'deki gibi ifade edilebilir:

Tablo 1. Aile Bütünlüğünün Bozulmasının Çocukların Eğitim Hayatına Çeşitli Etkileri

Etki	Açıklama	Kaynak
Düşük Akademik Performans	Parçalanmış ailelerden gelen çocuklar, muhtemelen evdeki destek ve istikrar eksikliği nedeniyle, genellikle daha düşük akademik performans gösterirler.	Ploeg (2002)
Azalan Okul Bağlılığı	Bu çocuklar arasında okul faaliyetlerine katılım ve akademik uğraşlara ilgi daha düşük olma eğilimindedir.	Chen & Kaplan (1999)
Davranış Sorunları	Bozulmuş aile yapıları çocuklarda davranış sorunlarına yol açabilir ve bu da okuldaki öğrenmelerini ve sosyal etkileşimlerini etkiler.	Amato & Cheadle, (2008), Xerxxa vd., 1999
Daha Düşük Eğitim Hedefleri	İki ebeveynli bir yapının yokluğu, çocukların eğitimlerine ilişkin istek ve beklentilerini etkileyebilir	McLanahan & Sandefur (1994)
Konsantrasyon Güçlüğü	Ailedeki aksaklıklardan kaynaklanan duygusal ve psikolojik zorluklar, çocukların konsantre olma ve akademik performans gösterme becerilerini engelleyebilir.	Hetherington & Kelly, 2002
Artan Sorumluluk ve Stres	Ailedeki aksaklıklar nedeniyle genç yaşta daha fazla sorumluluk üstlenmek stresin artmasına yol açarak eğitim sonuçlarını daha da etkileyebilir	Lange vd., 2022
Bilişsel ve Dil Gelişimi Üzerindeki Etkisi	Sağlıklı bir ev ortamı, çocukların bilişsel ve dil gelişimi için çok önemlidir ve bu alanlar parçalanmış ailelerin çocuklarında olumsuz etkilenebilir.	Carlson & Corcoran, 2001

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tabloda belirtilen bu hususlar, aile içi sorunların ve bütünlüğün ortadan kalkmasının çocukların eğitim hayatları üzerindeki olumsuz etkilerini içermektedir. Tersten düşünülecek olursa da aile yapısının istikrarı ile çocukların akademik başarısı ve refahı arasındaki hayati ilişkinin altı çizilmektedir. Parçalanmış ya da bütünlüğü bozulmuş aileler genellikle bir çocuğun akademik performansı ve okul faaliyetlerine katılımı için çok önemli olan tutarlılık ve destekten yoksundur. Bu destek eksikliği sadece maddi kaynaklarla ilgili olmayıp, aynı zamanda elverişli bir öğrenme ortamını teşvik etmek için temel olan duygusal ve psikolojik istikrarı da içermektedir.

Literatür, istikrarlı ve sağlam ailelerden gelen çocukların, kısmen daha destekleyici ve ilgi çekici bir ev ortamı nedeniyle, daha olumlu okul deneyimlerine ve daha yüksek eğitim hedeflerine sahip olma eğiliminde olduğunu göstermektedir (Dam, 2008; Keçeli-Kaysılı, 2008). Bu katılım ve destek, bir çocuğun gelişim yıllarında çok önemlidir ve yalnızca akademik sonuçları değil, aynı zamanda sosyal entegrasyonu ve davranış kalıplarını da etkiler. Bütünlüğü bozulmuş ailelerden gelen çocuklarda sıklıkla görülen davranış sorunları ve okulda karşılaşılan zorluklar, onları akranlarından ve eğitimcilerinden daha da uzaklaştırarak bir kopma ve akademik mücadele döngüsü yaratabilir (Alkan, 2014; Apaydın & Gebizli, 2017; Şahbaz, 2020; Şatır, 2023). Dahası, bu tür deneyimleri olan çocuklara yüklenen stres ve artan sorumluluklar, öğrencilerin konsantre olma yetenekleri üzerinde derin etkilere sahip olabilir ve akademik ve bilişsel gelişimlerini daha da engelleyebilir. Bu faktörlerin bir araya gelmesi genellikle okulu bırakma riskinin artmasına yol açarak uzun vadeli sosyo-ekonomik dezavantajlara zemin hazırlamaktadır (Aküzüm vd., 2015; Çakır & Çolak, 2019; Ryan vd., 2015). Bu bağlamda, aile yapısındaki bozulmaların öğrencilerin eğitim hayatı üzerindeki etkileri çok yönlü ve karmaşık bir yapıya sahiptir (Alkan, 2018; Aslan, 2002). Aile içi çatışmalar, ekonomik sıkıntılar ve boşanma gibi faktörlerin, çocukların akademik başarısı, sosyal ilişkileri ve genel refahı üzerinde doğrudan ve dolaylı yollarla etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle, aile yapısındaki değişikliklerin çocukların eğitim hayatına olan etkilerini anlamak, bu öğrencilere yönelik destek sistemlerinin ve müdahalelerinin geliştirilmesinde kritik derecede önemlidir.

Günümüz toplumunda aile yapısının hızlı değişimi, özellikle boşanma oranlarının artması ve ekonomik zorluklar gibi faktörlerin çocukların eğitim hayatını nasıl etkilediğine dair geniş bir literatür bulunmaktadır (Erdim & Ergün, 2016; Öngider, 2013). Ancak mevcut çalışmalar genellikle bütünlüğü bozulmuş aile yapısının çocuklar üzerindeki genel etkilerine öğretmenlerin deneyimleri ve gözlemleri üzerinden odaklanmakta, ortaöğretim öğrencilerinin bu durumdan nasıl etkilendiğine dair derinlemesine bir inceleme yapmamaktadır. Özellikle, öğrencilerin kendi deneyimleri üzerinden yapılan detaylı analizlere ihtiyaç vardır. Bu eksiklik, öğrencilerin akademik başarısı, okula devamlılığı, eğitim motivasyonu ve sosyal ilişkiler üzerindeki spesifik etkilerin daha iyi anlaşılmasını engellemektedir.

Bu araştırma, literatürdeki bu boşluğu doldurmayı amaçlamakta ve ortaöğretim öğrencilerinin, bütünlüğü bozulmuş aile yapısının eğitim hayatları üzerindeki etkilerine ilişkin deneyimlerini detaylı bir şekilde incelemektedir. Araştırmanın ana ekseninin ortaöğretimdeki öğrencilerin kendi perspektiflerinden

elde edilen bilgiler üzerine kurulu olması ve böylece konuya daha önce ele alınmamış bir derinlik ve anlayış katması özgün yönlerinden biri olarak nitelenebilir. Bu yaklaşım, tüm öğretmenler başta olmak üzere daha da özelden rehber öğretmenlerin ve eğitim politikası yapımcılarının, bütünlüğü bozulmuş ailelerden gelen öğrencilere nasıl daha iyi destek olabilecekleri konusunda daha bilinçli kararlar almasına yardımcı olabilir.

Araştırmada aşağıda oluşturulan alt problemlere cevap aranmıştır:

- Bütünlüğü bozulmuş ailelerin bu durumu ortaöğretim öğrencilerinin eğitim hayatlarına nasıl yansımaktadır ve öğrenciler bu süreci nasıl deneyimlemektedir?
- Ortaöğretim öğrencileri içinde bulunmuş oldukları bu zorlu süreçle nasıl başa çıkmaktadır?
- İçinde buldukları bu durum karşısında ortaöğretim öğrencileri gelecek için nasıl bir perspektif belirlemektedir ve beklentileri nelerdir?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nitel metodoloji geleneği içinde yer alan yorumlayıcı fenomenoloji modeli ile gerçekleştirilmiştir. Fenomenoloji, bireylerin yaşadıkları deneyimlere ve bu deneyimlerin özüne, bireylerin bu deneyime yükledikleri anlama odaklanmaktadır (Creswell, 2018). Aynı zamanda fenomenoloji modelindeki araştırmalar belirli bir olguya karşı bireylerin algı ve tepkilerini de konu edinmektedir (Frankel, 2012). Yorumlayıcı fenomenoloji modelinde ise bireylerin deneyimlerin ne anlama geldiği hakkında yorum yapmaktadır (Yalçın, 2022). Aile bütünlüğünün bozulmasını deneyimleyen ve bu deneyimin eğitim hayatına yansımalarını yaşayan ortaöğretim öğrencilerinin bu deneyimlere yükledikleri anlamı ortaya çıkarmak bu araştırmanın özünü oluşturduğu için yorumlayıcı fenomenoloji modeli tercih edilmiştir.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu ortaöğretim kademesinde öğrenci olan toplam 35 kişi oluşturmaktadır. Çalışma grubuna ait demografik veriler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Çalışma Grubunun Demografik Bilgileri

Kod	Cinsiyet	Sınıf	Yaş	Kardeş Sayısı	Kimle Yaşıyor?	Aile Bütünlüğünün Bozulma Zamanı
Ö1	Erkek	10	15	1	Anne	12 Yıl Önce
Ö2	Erkek	12	17	2	Baba	1 Yıl Önce
Ö3	Kadın	9	14	Tek Çocuk	Anneanne	10 Yıl Önce
Ö4	Kadın	11	16	7	Anne	3 Yıl Önce
Ö5	Kadın	9	16	3 (2'si üvey)	Baba+Üvey Anne	8 Yıl Önce
Ö6	Kadın	12	17	3	Anne	3 Yıl Önce
Ö7	Kadın	12	17	3	Anne	10 Yıl Önce
Ö8	Kadın	10	16	3	Sevgi Evinde	8 Yıl Önce
Ö9	Kadın	9	15	5	Anne	1 yıl Önce
Ö10	Kadın	9	14	4 (2'si üvey)	Babaanne	9 Yıl Önce
Ö11	Kadın	10	16	6	Baba	3 Yıl Önce
Ö12	Kadın	9	14	3	Anne	3 Yıl Önce
Ö13	Kadın	9	14	3	Anneanne	1 Yıl Önce
Ö14	Kadın	10	16	5	Anneanne	6 Yıl Önce
Ö15	Kadın	10	18	4	Anne	2 Yıl Önce
Ö16	Kadın	12	17	2	Anne	2 Yıl Önce
Ö17	Kadın	10	15	2	Babaanne	14 yıl Önce
Ö18	Kadın	10	15	4 (1'i üvey)	Baba	8 Yıl Önce
Ö19	Kadın	9	14	2	Anne	5 Yıl Önce
Ö20	Kadın	9	14	3	Babaanne	2 Yıl Önce
Ö21	Kadın	12	17	5	Anne	4 Yıl Önce
Ö22	Kadın	12	17	2	Baba	5 yıl Önce
Ö23	Kadın	9	15	5	Anne	1 Yıl Önce
Ö24	Kadın	12	16	1	Anne	1 Yıl Önce
Ö25	Kadın	12	17	7	Abla	1 Yıl Önce
Ö26	Kadın	11	16	3	Sevgi Evinde	11 Yıl Önce
Ö27	Kadın	9	14	3	Anne	3 Yıl Önce

Ö28	Kadın	11	17	4	Baba	14 Yıl Önce
Ö29	Kadın	10	16	6 (3'ü üvey)	Koruyucu ailede	10 Yıl Önce
Ö30	Kadın	11	16	2	Anne	5 Yıl Önce
Ö31	Kadın	9	14	Tek Çocuk	Baba	10 Yıl Önce
Ö32	Kadın	9	14	4	Baba	1 Yıl Önce
Ö33	Kadın	9	17	2	Anneanne	11 Yıl Önce
Ö34	Erkek	11	17	2	Anne	6 Yıl Önce
Ö35	Kadın	12	17	1	Baba-Babaanne	15 Yıl Önce

Çalışma grubunun 3'ü erkek, 32'si kadın öğrencidir. Öğrencilerin 13 tanesi 9. sınıfta, 8 tanesi 10. sınıfta, 5 tanesi 11. sınıfta ve 9 tanesi de 12. sınıftadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 15,7'dir. 2 öğrencinin hiç kardeşi yokken 4 öğrencinin bir kardeşi, 8 öğrencinin iki kardeşi, geriye kalan 25 öğrencinin ise üç ve üçten fazla kardeşi vardır. 3 öğrencinin ise ayrıca üvey kardeşleri bulunmaktadır. 9 öğrenci babası ile yaşarken 3 öğrenci babaanesi ile, 4 öğrenci anneanesi ile, 2 öğrenci sevgi evinde, 1 öğrenci ablasının yanında, 1 öğrenci koruyucu aile yanında ve 15 öğrenci de annesi ile yaşamaktadır. Öğrencilerin aile bütünlüğünün bozulma zamanı 1 yıl ile 15 yıl arasında değişkenlik göstermektedir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Öğrencilere ana soru ve sondaj sorularla birlikte toplamda 7 soru yöneltilmiştir. Sorular, literatürde yer alan bilgiler doğrultusunda hazırlanmış, eğitim bilimleri uzmanlarından görüş alınmış ve nihai hali verilmiştir. Örnek bazı sorular arasında “Ailenizin içinde bulunduğu durum, okul hayatınızı nasıl etkiledi? Öğrenme motivasyonunuzda bir değişiklik oldu mu? Neden?” “Bu süreçte en çok neyle mücadele ettiniz ve bu durumla başa çıkmak için hangi yöntemlere başvurduunuz?” “Öğretmenleriniz veya okul yönetimi tarafından durumunuzla ilgili herhangi bir destek veya anlayış gördünüz mü? [Evet ise] nasıl gerçekleşti? Bu destek sizin için yeterli miydi? Neden?” şeklinde ifadeler yer almaktadır.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri toplanmadan önce Düzce Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'ndan (25.03.2024 tarihli ve 416836 sayılı) etik izin alınmıştır. Daha sonra ise Düzce ilinde iki ayrı meslek lisesinde eğitim gören öğrencilerden veriler alınmıştır. Araştırmanın verileri okul yönetimlerinin bilgisi ve izni dahilinde ve önceden veli onamları alınarak, okullarda rehber öğretmenler gözetiminde yüz yüze toplanmıştır. Veriler toplanmadan önce öğrencilere araştırmanın içeriğinden söz edilmiş, gönüllü olarak katılmak isteyenlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin kişisel bilgilerinin anonim şekilde araştırmada kullanılacağına dair her birine güvence verilmiştir ve araştırmanın herhangi bir anında vazgeçmek istemeleri halinde sorulara cevap vermeyi bırakabilecekleri belirtilmiştir. Veriler 2023-2024 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde toplanmıştır ve MAXQDA programı yardımıyla betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırmanın geçerliğini ve güvenilirliğini artırmak için de bazı önlemler alınmıştır. Bunlar arasında, verilerin öğrencilerin kendilerini güvende hissedeceği ve kendilerini iyi ifade edeceği ortamlarda (rehber öğretmen gözetiminde) toplanması, ses kaydı alınmasına izin veren öğrencilere deşifreler yeniden okutulmuş ve eklemek-çıkarmak istediği yerlere belirtmeleri istenmiştir. Diğer bir önlem olarak da uzman desteği (rehber öğretmenlerden) alınmıştır. Araştırmacılar, veri toplama sürecinde öğrencilerin olumsuz etkilenmemesi için rehber öğretmenlerin uzmanlığından yararlanmışlardır.

3. Bulgular

Araştırmanın verilerinden hareketle “Eğitim Hayatı Üzerindeki Etkiler”, “Kişisel Duygular ve Başa Çıkma Yolları”, “Gelecek Perspektifi ve Öneriler” olmak üzere üç tema belirlenmiştir.

3.1. Tema 1: Eğitim Hayatı Üzerindeki Etkiler

Araştırma bulguları, aile içinde meydana gelen uyuşmazlıkların, boşanma veya ayrılıkların öğrencilerin derslere olan konsantrasyonunu zayıflattığını, akademik performanslarını düşürdüğünü ve okula devam etmelerini engellediğini açıkça göstermektedir. Bu durumun etkisi sadece öğrencilerin akademik notları üzerinde sınırlı kalmayıp, aynı zamanda sınıf içindeki etkileşimleri ve arkadaşlarıyla olan sosyal ilişkileri

üzerinde de derinden izler oluşturmaktadır. Örneğin Ö4'ün “İlk zamanlar ders yapamadım. Sürekli [ailemin bu durumu] aklıma geliyordu ve sürekli üzülüp ağlıyordum. Zamanla azaldı ve tam olarak olmasa da eskiye dönebildim.” ifadesi bu durumu yansıtmaktadır. Bu ifade, öğrencinin başlangıçta ders çalışma kapasitesinin, aile içi sorunların psikolojik yükü altında önemli ölçüde azaldığını göstermektedir. Zamanla, öğrencinin bu zorluklarla başa çıkma becerisi gelişmiş ve belirli bir düzeye kadar akademik performansında bir toparlanma gözlemlenmiş olsa da bu sürecin tam bir iyileşmeyle sonuçlanmadığı anlaşılmaktadır. Bu ifade, ailevi çatışmaların ve bozulmaların, öğrencilerin eğitim hayatları üzerinde kalıcı ve derin etkiler bırakabileceğini göstermektedir.

Farklı bir ifade ise Ö2'ye aittir. “Okul hayatımı olumsuz etkiledi, devamsızlık yapmama neden oldu, ders notlarım kötüleşti. Okula odaklanmakta zorlandım. Motivasyonum olumsuz etkilendi. Ayrılmadan önceki tartışmaları ve ayrılmaları kötü etkiledi” şeklinde belirtilen ifade bütünlüğü bozulan aile yapısının öğrencilerin okul hayatına etkilerini göstermektedir. Diğer önemli bir ifade ise Ö7'nindir. “[Ailemin bu durumunun] Olumsuz yönde etkilediğini düşünüyorum. Daha dördüncü sınıftayken ayrılmışlardı. Bu ayrılık [beni] içine kapandırıyor. Okulun yarısında [yarı döneminde okul değişimine gönderme yapıyor] başka bir okul, başka bir sınıf ve başka arkadaşlar... İnsan kendini oraya ait hissetmiyor. Çekiniyor ve yabancı hissediyor. Benim için kötüydü. Herkes birbiriyile kaynaşmıştı. Sonradan geldiğim için okul hayatım içime kapanık geçti.” Ailesinin ayrılması sonucu yaşadığı zorlukları detaylandıran Ö7, bu durumun kendisini nasıl içine kapatan bir bireye dönüştürdüğünü, yeni okul ve arkadaş çevresine uyum sağlamakta yaşadığı güçlükleri belirtmektedir. Ö7'nin deneyimi, aile bütünlüğünün bozulmasının, öğrencilerin kendilerini ait hissetmeleri, sosyal olarak uyum sağlamaları ve okul ortamında kendilerini güvende ve kabul edilmiş hissetmeleri üzerindeki etkilerini göstermektedir. Ö7'nin ifadesinden çıkarılabilecek önemli noktalar, aile ayrılıklarının ötesinde, öğrencilerin eğitim hayatındaki geçiş dönemlerinde karşılaştıkları ek zorlukları da içermektedir. Okul değiştirmek ve yeni bir sosyal çevreye girmek, zaten hassas bir dönemde olan bir öğrenci için ekstra stres faktörleri olabilir. Bu durum, özellikle öğrenci zaten aile içindeki stres ve çatışmalarla baş etmeye çalışırken daha da belirginleşmektedir. Ö7'nin “Herkes birbiriyile kaynaşmıştı. Sonradan geldiğim için okul hayatım içime kapanık geçti.” ifadesi, bu tür durumların öğrenciler üzerinde uzun vadeli sosyal ve psikolojik etkiler yaratabileceğinin altını çizmektedir.

Aile bütünlüğünün ortadan kalkması öğrencilerin sadece akademik yaşantılarına değil, aynı zamanda okul içindeki sosyal ilişkilerine etki etmektedir. Örneğin “Arkadaşlarım ile konuşamıyordum. Onların başka birine deme korkusu yüzünden. Onlara anlatsam beni dışlarlar diye düşündüm (Ö8)” ifadesi bu durumu yansıtmaktadır. Ö8'in arkadaşlarıyla duygusal ve kişisel konuları paylaşmaktan çekindiği, çünkü bu bilgilerin başkalarına aktarılacağından ve bunun sonucunda sosyal dışlanma yaşayacağından endişe ettiği görülmektedir. Bu durum, aile içi sorunların çocukların ve gençlerin sosyal etkileşimlerine ve arkadaşlık ilişkilerine nasıl zarar verebileceğinin altını çizmektedir. Ayrıca Ö8'in “Onlara anlatsam beni dışlarlar diye düşündüm.” ifadesi, ailevi meselelerin açığa çıkmasının potansiyel sosyal sonuçları hakkında bir endişeyi yansıtmakta ve bu tür durumların gençlerin sosyal çevrelerinde kendilerini izole ve yalnız hissetmelerine neden olabileceğini göstermektedir.

Farklı ve daha kapsamlı bir etkiyi Ö14'ün “Derslerimde geri kaldım. Birkaç hafta okula gelemedim. Kadın sığınma evine gittik. Ailem babamla kavgaya ettikten sonra. Bu yüzden pek okula gidemedim. Zaten kadın sığınma evinde 4-5 tane adres değiştirdik. Farklı şehirlere gittiğim için de derslerime odaklanamadım. 3-4 adet okul değiştirdim. Arkadaş çevrem ve öğretmenlerime alışmadan okul değiştiriyordum. Bu yüzden sınavlarım da o yıl düşüklük oldu” sözlerinde görmek mümkündür. Bu ifade, aile içi çatışmanın sonucu olarak kadın sığınma evine taşınmanın ve sık sık adres değiştirmenin, öğrencinin okul devamlılığını ve akademik performansını nasıl olumsuz etkilediğini detaylıca sunmaktadır.

Ö14, sadece fiziksel olarak değil, aynı zamanda akademik ve sosyal olarak da sürekli bir belirsizlik içinde yaşamış ve bu da öğrenmeye odaklanmasını zorlaştırmıştır. Ö14'ün bu deneyimi, öğrencinin sık sık okul değiştirmesinin ve yeni sosyal çevrelere adaptasyon sağlamakta yaşadığı güçlüklerin, sınav performansında düşüslere neden olduğunu kanıtlamaktadır. Aile içi şiddetin ve ev değiştirme sürecinin getirdiği psikolojik stres, öğrencinin derslerine konsantre olmasını ve akademik başarı göstermesini engellemiştir. Ayrıca, sürekli değişen sosyal çevreler ve okullar, öğrencinin arkadaş çevresi ve öğretmenleriyle sağlıklı ilişkiler kurmasını da zorlaştırmıştır.

Ö25 ve Ö26'nın deneyimleri ise bu konuda oldukça trajiktir ve yaşanan travmaları ortaya koymaktadır. Her iki öğrenciye ait ifadeler aşağıda sunulmuştur:

Küçüklüğümden bu yana korkarak büyüdüm ve bu özgüven düşüklüğüne neden oldu. Bu da çevremdeki insanlarla iletişimimde cevap verirken yanlış cevap, yanlış yapma korkusu, okula gidememe, nasıl olsa kendimi ifade edemiyor, derslere katılamıyorum, bir şey bilmiyorum düşünmeme sebep oldu. (Ö25)

Ailemin durumu, öz babam tarafından 4 yaşımıdayken bana tacizde bulunması sebebiyle başladı. Bu durumu kreş öğretmenime söyledim ve aile zeminimde çatlaklar başladı. 6 yaşından sonraki bütün hayatım boyunca da yaşadığım olaylar dün gibiydi ve aşırı derecede okul hayatımı etkiledi. Geceleri hala uyuyamıyorum, bu yüzden okula çok yorgun ve uykusuz gidiyorum. Ders anlatılırken bile dikkatim çok dağınıyor. Odaklanamadığım için derslerde çok başarılı olamıyorum. (Ö26)

Ö25'in yaşadığı sürekli korku ve özgüven eksikliği, onun çevresiyle olan iletişiminde ve akademik katılımında ciddi engeller ortaya çıkarmıştır. Bu durum, sınıfta sorulan sorulara cevap verirken yapabileceği hatalara dair endişeler, sosyal çekingenlik ve okula gidememe gibi zorluklara yol açmış görünmektedir. Ö26'nın ifadesi ise çocukluk döneminde yaşadığı ciddi bir aile içi travmanın uzun vadeli etkilerini ortaya koymaktadır ve bu travma, onun gece uykularını etkilemiş, bu da okulda yorgunluk ve dikkat dağınıklığına neden olmuş, böylece akademik başarısını olumsuz yönde etkilemiştir. Her iki öğrencinin de ifadeleri, aile içi travmanın çocukların ve gençlerin eğitim sürecinde karşılaştıkları zorlukların, sadece akademik sorunlarla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda sosyal ve duygusal zorlukları da içerdiğini göstermektedir. Bu tür deneyimler, bireylerin okulda kendilerini ifade etme ve derslere aktif olarak katılma yeteneklerini sınırlamakta ve genel olarak öğrenme motivasyonlarını düşürmektedir. Öne çıkan farklı bazı görüşler de aşağıda sunulmuştur:

[Ailemin bu durumu] Beni olumsuz etkiledi. Her şey bambaşka olabilirdi. Üniversite okuyup kendi ayaklarımın üzerinde durmayı istiyorum. Üniversitenin bana çok şey kazandıracağı, diksiyon ve kültür açısından da çok fazla şey kazanacağımı düşünüyorum. Ama en önemlisi ve aileme ve kimseye ihtiyacımın kalmaması için üniversite okumayı çok istiyorum. (Ö31)

Sürekli aile kavgaları içinde, bir anne bir baba arasında yıllardır gidip geldim ve bu durumdan dolayı eğitim temelim oluşturmakta güçlük çektim. Sonrasında yaşım ilerledikçe sorumluluğumun farkında olup kendi görevlerimi yerine getirdim. (Ö35)

Ö35'in ifadeleri, aile içi çatışmalara rağmen sorumluluk bilincinin farkına vararak kendi görevlerini yerine getirme çabasını anlatmaktadır. Bu durum, yaşanan zorluklara rağmen kişisel gelişim ve olgunlaşma sürecinin devam ettiğini ve öğrencinin kendini eğitim ve kişisel sorumluluklar konusunda geliştirmeye adanmış olduğunu göstermektedir.

3.2. Tema 2: Kişisel duygular, Sosyal Destek ve Başa Çıkma Yolları

Aile yapısındaki değişimlerin ve zorlukların öğrencilerde yarattığı duygusal dalgalanmalar, korku, özgüven eksikliği, içe kapanıklık gibi duygusal tepkilere yol açabilmektedir. Bu duygusal tepkiler, öğrencilerin sosyal çevreleriyle olan ilişkilerini, akademik performanslarını ve genel yaşam kalitelerini etkileyebilmektedir. Bunlar arasında arkadaşlardan ve öğretmenlerden alınan destek, hobiler ve ilgi alanlarına yönelme, profesyonel yardım arayışı gibi stratejiler yer almaktadır. Ö15'in "Kendi kendimi iyileştirdim diyebilirim. Ben sadece babamın yokluğuyla mücadele ettim. Hala da öyle. Biraz insanlara yanaşmaya çalıştım ama hep tekim. O aklımda. Ayaz Erdoğan'dan "Baba" şarkısı dinliyorum. O iyi geliyor." ifadesi bu bağlamda önemli kabul edilmelidir. Ö15, babasının yokluğuyla mücadele ettiğini ve bu süreçte kendi kendini iyileştirme yoluna gittiğini belirtmektedir. Bu durum, öğrencinin içsel direnç ve öz iyileştirme kapasitesine işaret etmekte; kişisel güçlüklerle başa çıkmak için içsel kaynaklardan yararlanma yeteneğini vurgulamaktadır. Farklı bir çarpıcı deneyim ise Ö26'ya aittir.

En çok kendi aklımla, düşüncelerimle, yalnızlığım ve ilaçlarla mücadele ettim. Bu süreçte bana iyi gelen tek şey kitap okumaktı. Çünkü sadece kitap okurken aklım, kafamın içindekiler, uğultular okurken susuyordu. Kitapta okuduğum karakterlerin düşünceleri, sıkıntıları, hayat mücadelesi oluyor ve yalnız hissetmiyordum. Hatta S. hocam bana her ay 5 kitap alırdı. En sevdiğim şey de bana önerdiği kitapları okuyup onunla tartışmaktı. Ufkumu genişletir ve bunu alışkanlık haline

getirmiştim. Bunun en büyük nedeni 9.sınıftan bu zamana bize kitap alan S. Hoca'dır. Kitap okumak yükümü hafifletiyor ve kendimle bu şekilde mücadele ediyorum (Ö26)

Ö26, yaşamış olduğu içsel karmaşanın yalnızca kitap okurken dindiğini belirtmektedir. Bu da kitapların ona bir nevi zihinsel sakinlik ve düşüncelerinden kaçış imkânı sunduğunu göstermektedir. Kitaplardaki karakterler veya kahramanlar, öğrencinin kendini daha az yalnız hissetmesine olanak tanıırken, aynı zamanda ona farklı hayatlar ve bakış açıları hakkında derinlemesine düşünme fırsatı vermektedir. Bu durum, öğrencinin duygusal dünyasında önemli bir destek ve kaçış yolu haline gelmiş görünmektedir. Bu süreçte Ö26'ya destek olan S. öğretmenin rolü de özellikle dikkate değerdir. Öğretmenin her ay öğrenciye kitap alması ve bu kitaplar üzerine tartışmalar yapması, öğrencinin ufkunu genişletmesine ve zor zamanlarında öğrenciye bir nevi rehberlik yapmasına yardımcı olmuştur. Bu etkileşim, öğrencinin kitap okuma alışkanlığını pekiştirmesine ve bu alışkanlığı bir başa çıkma mekanizması olarak benimsemesine olanak tanımıştır.

Farklı ve öne çıkan bir deneyim de Ö32'nindir. *"Kişisel duygularla mücadele ederken genellikle beni olumsuz etkileyen yönünü görmezden gelerek, beni iyi etkileyen tarafına bakıyorum. Böylece hem kendimi yıpratmıyorum hem de mental çöküş yaşamıyorum."* ifadesi bunu göstermektedir. Ö32'nin bu sözleri, öğrencilerin zor zamanlarda kendilerini korumak ve olumlu bir mental durumda kalmak için bilinçli bir şekilde olumlu düşünme stratejisini seçebileceklerini göstermektedir. Öğrencinin bu yaklaşımı, kişisel direnç ve olumlu psikoloji kavramlarıyla da bağlantılıdır; zira bu strateji, bireyin zorluklar karşısında direnç göstermesine ve olumsuz durumların etkisini azaltmasına yardımcı olmaktadır. Benzer şekilde, *"Bazı sorumluluklarımı kendim sırtlanmayı öğrendim. Biraz içime kapanık büyüdüm. Aile içi dayanışmamı çok fazla öğrenemedim. İkisine de ayrı bir özlem yaşadım. (Ö35)"* sözleri de dikkat çekicidir. Öğrencinin aile içinde yaşadığı çatışmalardan ötürü erken yaşta bazı sorumlulukları üstlenmeyi öğrenmiş olması, onun daha bağımsız bir birey olmasına katkıda bulunmuş olabilir. Ancak aynı zamanda, bu durum öğrencinin içe kapanık büyümesine ve aile içi dayanışma hissinden mahrum kalmasına yol açmış görünmektedir. Öğrencinin her iki ebeveynine de duyduğu ayrı özlem, aile bütünlüğünün bozulmasının birey üzerinde yarattığı duygusal boşluğu ve karmaşık duyguları işaret etmektedir.

Öğrencilerin bu süreçte özellikle öğretmenlerinden ya da akranlarından aldıkları destek anlamlı görülmektedir. Örneğin, Ö14'ün şu ifadeleri bu bağlamda önemlidir: *"Okulumdaki rehberlik hocası M. Hoca ile her hafta belirlediğimiz gün ve saatte onun yanına gidip sohbet edip konuşuyordum. Yeterli mi diye sorarsanız insanlarla konuşmak iyi geliyor. Sanırım yavaş yavaş açılıyor. Ama yine de korkularım var."* Ö14, okuldaki rehberlik öğretmeni M. ile düzenli olarak yaptığı görüşmelerin, kendisine insanlarla iletişim kurma konusunda güven kazandırdığını ve yavaş yavaş sosyal açıdan açılmasına yardımcı olduğunu ifade etmektedir. Bu etkileşimler, Ö14'ün kişisel korkularıyla yüzleşmesine ve bunlarla başa çıkmak için adımlar atmasına olanak tanımaktadır. Ö14'ün sözleri, rehberlik hizmetlerinin ve empatik, anlayışlı öğretmenlerin öğrencilerin bu tür aile bütünlüğü bozulmuş ya da çeşitli risk grupları içinde olan öğrencilerin yaşamındaki önemini ortaya koymaktadır. Benzer deneyimler Ö20 ve Ö21'e de aittir: *"Rehber hocamızla konuşuyorum bu konu hakkında. Bana en çok o yardımcı oluyor. Genellikle birileriyle konuşmak bana iyi geliyor. (Ö20)"* *"Okul rehber öğretmenimizle görüşmeler yaptık süreç içinde takip etti. Yeterli desteği okul içinde aldım. (Ö21)"*. Bu sözler de öğretmenlerden alınan desteğin bu kategorideki öğrenciler için fayda sağladığını göstermektedir.

Bu temada öne çıkan farklı katılımcı görüşleri ise şöyledir:

Babamdan nefret etmemeye çalışmışım. Annem her zaman yanımda olduğu için atlattım. (Ö27)

Bu süreçte en çok kendimle mücadele ettim. Psikolojik ilaçlar kullandım. Yetmedi intihara kalkıştım. (Ö28)

Bu süreçte en çok korkularımla başa çıkmaya çalıştım ve bu süreçte psikolojik destek aldım. (Ö29)

Bu süreçte en çok kendimle mücadele ettim. Bu durumla başa çıkmak özellikle maddi hiç kolay olmadı. Ben de ara tatillerde ve yaz tatillerinde çalışmak zorunda kaldım. Anneme ve evin giderlerine destek olmaya çalıştım. (Ö34)

Öğrencilerin ifadeleri, aile yapısındaki zorluklar ve bunların bireyler üzerindeki psikolojik ve sosyoekonomik etkileri üzerine ipuçları sunmaktadır. Bu görüşler, kişisel duygular, mücadeleler ve başa

çıkma stratejileri açısından birbirleriyle ilişkilendirilebilir ve genel bir anlam çerçevesinde incelenebilir. Örneğin Ö24'ün sözleri, aile içi çatışmalarda annenin desteğinin ve varlığının, bireyin travmatik deneyimleri aşmasında ne kadar önemli olabileceğini kanıtlamaktadır. Babasıyla olan zor ilişkiden duyduğu negatif duygulara rağmen, annesinin sağladığı duygusal destekle bu durumun üstesinden gelebildiğini belirtir. Bu, aile içinde bir destek figürünün varlığının, bireyin psikolojik sağlığı üzerindeki olumlu etkisini ortaya koymaktadır.

Ö28'in ve Ö29'un deneyimleri, aile yapısındaki bozulmaların yol açtığı duygusal zorluklarla başa çıkma sürecinde karşılaşılan psikolojik mücadelelere de dikkat çekmektedir. Ö28'in ilaç kullanımı ve intihara teşebbüsü, aile içi sorunların bireyin ruh sağlığı üzerinde ne derece yıkıcı etkiler yaratabileceğinin acı bir göstergesidir. Ö29'un psikolojik destek arayışı ise, profesyonel yardımın bu tür zorluklarla başa çıkma sürecindeki kritik önemini işaret etmektedir. Her iki durumda da bireysel mücadelelerin psikolojik destek mekanizmalarıyla hafifletilebileceği anlaşılmaktadır. Ö34'ün ifadesi, aile içi zorlukların birey üzerindeki sosyoekonomik etkilerine odaklanır. Maddi zorluklarla başa çıkmak için ek işler yapma gerekliliği, öğrencilerde eğitim ve kişisel yaşamları üzerinde ekstra bir yük oluşturmaktadır. Ö34'ün annesine ve evin mali yükümlülüklerine katkıda bulunma çabası, aile içi sorunların bireyleri erken yaşta olgunlaşmaya ve sorumluluk almayı öğrenmeye zorladığının bir göstergesidir.

3.3. Tema 3: Gelecek Perspektifi ve Öneriler

Öğrencilerin gelecek perspektifleri genellikle, yaşadıkları zorlukları aşma konusundaki kararlılıklarını, kendilerini daha iyi bir geleceğe taşıma isteklerini ve bireysel potansiyellerini en iyi şekilde kullanma arzularını yansıtmaktadır. Bu öğrenciler, eğitim ve kariyer hedeflerini, sosyal ilişkilerini ve kişisel gelişimlerini güçlendirmeye yönelik hedeflerini belirlerken, yaşadıkları deneyimlerden elde ettikleri içgörülerini temel almaktadır. Örneğin *“İyi bir eş olmak, iyi bir baba olmak, eşim ve çocuklarımla iyi vakit geçirmek, benim yaşadıklarımı onlara yaşatmamak (Ö1)”* ifadeleri önemlidir. Ö1'in ifadesi, öğrencilerin aile içi zorluklardan öğrendikleri dersleri nasıl olumlu değişimlere dönüştürebileceklerini ve gelecekteki aile yaşantılarını bu dersler ışığında nasıl şekillendirebileceklerini vurgulamaktadır. Ayrıca bu ifade, gelecek nesillere sağlıklı aile ilişkilerinin önemini ve bu ilişkilerin bireysel mutluluk ve toplumsal refah üzerindeki etkilerini aktarmanın değerini ortaya koymaktadır.

Farklı bir perspektif ise Ö2'ye aittir. *“Kesinlikle meslek edinip okumam gerektiğinin daha çok farkına vardım. Kendi ayaklarım üzerinde durabilmem gerektiğini anladım.”* şeklinde dile getirilen görüş özellikle genç bireyler için eğitimin ve meslek edinmenin, aile içi zorluklarla başa çıkmanın ve bireysel bağımsızlığı kazanmanın önemli araçları olduğunu göstermektedir. Bu durum, eğitimin ve mesleki gelişimin, öğrencilere sadece ekonomik bağımsızlık sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda onların özsaygısını ve toplumdaki yerini güçlendirme açısından da kritik rolü olduğunu da vurgulamaktadır.

Ö7'nin bu bağlamdaki düşünceleri ise şöyledir: *“Daha atılğan olmaya çalışacağım. Kendime güvenmeyi ve inanmayı, ilerlemeyi hedefleyeceğim. Biraz daha derslerime odaklanacağım.”*. Ö7'nin bu ifadesi, genç bireylerin geleceğine yönelik olumlu adımlar atmaları ve kendi yaşamları üzerinde aktif bir rol oynamaları için gerekli olan öz güven ve motivasyonun önemine dikkat çekmektedir. Ayrıca bu ifade, bireylerin karşılaştıkları zorluklara rağmen hedeflerine ulaşma yolunda gösterdikleri çabanın değerini ön plana çıkarmakta ve bu süreçte eğitimcilerin, rehber öğretmenlerin ve aile bireylerinin destekleyici rolünün önemini altını çizmektedir.

Başka bir görüş ise diğerlerinden farklı ve radikal ifadeler içermektedir. *“Kesinlikle üniversiteyi Allah izin verir de kazanırsam bulunduğu şehirde okumayacağım. Başka bir şehirde okuyup tüm ailedeki bağları kesmek istiyorum. Yeni bir hayat kurmak istiyorum. Ama bazen olmaz diyorum. Eğer olur da evlenirsem neden ailem görmesin ki? (Ö14)”*. Genç bireylerin aile yapısındaki zorluklardan sıyrılarak kendi hayatlarını kurma yolunda yaşadıkları içsel mücadeleleri ve karar verme süreçlerini derinlemesine anlaşılmasına olanak tanımaktadır. Bu süreç, bireyin kendini keşfetmesi, özgürlüğüne kavuşması ve kendi geleceğini şekillendirme arzusu ile aile bağlarının sürekliliği ve önemi arasındaki dengeyi bulma çabasını içermektedir.

Ö16'nın deneyimleri ise kendisi gibi olan öğrenciler için bazı pratik önerileri barındırmaktadır. *“Bence okullarda her sınıf için ayrı bir rehber öğretmen veya bir psikolog olması gerekli. Çünkü bu konuda eğitim almış biri ailesi dağılmış bir öğrenciyi daha iyi anlayabiliyor. Ayrıca öğretmenlerin öğrencilere karşı daha empatik ve anlayışlı yaklaşması bu*

süreçte öğrenciye sorular sorması öğrenciyi daha iyi hissettirir. (Ö16)” Ö16’nın vurguladığı gibi, aile yapısı bozulmuş öğrencilerin özel ihtiyaçları vardır ve bu ihtiyaçların anlaşılması ve karşılanması için eğitim alanında özel bir uzmanlığa sahip bireyler gereklidir. Bu profesyoneller, öğrencilerin yaşadıkları duygusal zorlukları daha iyi anlayabilir ve onlara uygun destek ve müdahaleleri sunabilirler. Ö16’nın önerisi, öğrencilere yönelik olarak bireysel ilgi ve destek sağlamanın, öğrencilerin akademik başarısını ve genel refahını olumlu yönde etkileyebileceğini göstermektedir. Öğrencilerle birebir ilgilenilmesi, onların kişisel sorunları ve duygusal ihtiyaçları hakkında daha derin bir anlayış geliştirmeyi mümkün kılmaktadır.

Farklı bir öneri ise Ö25’indir. “*Her öğrencinin farklı olduğunu farklı farklı hayat sıkıntıları olduğu göz önünde bulundurularak onlara tavsiye ve tedavi sürecinde destek olunması her birinin sorunları için destek verilmesini isterdim. [Öğretmenlerin] Sadece ders anlatıp gitmemelerini.*” Ö25, her öğrencinin benzersiz olduğunu, farklı yaşam deneyimleri ve sorunları olduğunu belirterek, eğitimcilerin bu çeşitliliği tanıma ve öğrencilere bireysel olarak yaklaşma ihtiyacını ortaya koymaktadır. Ö25’in “[öğretmenlerin] sadece ders anlatıp gitmemeleri” isteği, öğretmenlerin öğrencilerle daha derin ve anlamlı ilişkiler kurmalarının önemine işaret etmektedir. Bu ilişkiler, öğrencilerin akademik başarılarının yanı sıra, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarının da karşılanmasına yardımcı olabilir. Ö25’in deneyimlerine göre öğretmenlerin öğrencilerle birebir ilgilenmeleri, onlara tavsiye ve destek sunmaları, özellikle zorluklar yaşayan öğrenciler için hayati önem taşıyabilir.

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Aile içi uyuşmazlıklar, boşanma veya ayrılıklar gibi stres kaynakları, öğrencilerin derslere olan konsantrasyonlarını zayıflatarak, akademik performanslarını düşürmektedir ve bu durumlar öğrencilerin eğitim hayatını olumsuz etkilemektedir (Erdim & Ergün, 2016; Yıldırım & Kızmaz, 2019). Aile yapısındaki değişiklikler, öğrencilerin temel güven duygularını sarsarak, özgüven ve sosyal becerilerini olumsuz etkileyebilir (Bilici, 2014). Öğrencilerin akademik başarısını etkileyen birçok faktör arasında, aile desteği ve evdeki huzurlu ortam kritik bir role sahiptir (Kuleli, 2015). Ailevi çatışmaların ve bozulmaların, öğrencilerin dikkatini dağıtması ve öğrenme motivasyonunu azaltması, eğitim literatüründe sıkça vurgulanan bir konudur (Aktaş, 2016; Dottorer vd., 2008; Nebel-Schwalm, 2006). Bu bağlamda, aile bütünlüğünün bozulması, öğrencinin eğitim hayatında stres kaynağı oluşturarak, öğrenme sürecine olumsuz etki edebilir ve bu durum öğrencinin okul içi ve dışı etkileşimlerini de zorlaştırabilir.

Öğrencilerin eğitim hayatlarında karşılaştıkları ailevi zorluklar, onların sadece akademik başarısını değil, aynı zamanda sosyal becerilerini ve psikososyal gelişimlerini de etkilemektedir (Anthony vd., 2005; Eiden vd., 2009). Tolan’a (2023) göre aile bütünlüğünün bozulmasının ergenlerde yol açtığı psikolojik pek çok sonuç olabilir. Örneğin bu süreçte stres, öğrencilerin okulda kendilerini güvende hissetmelerini ve akranlarıyla sağlıklı ilişkiler kurmalarını engelleyebilir. Bu nedenle, öğretmenler ve okul yönetimleri, aile bütünlüğü bozulmuş öğrencilere ek destek ve rehberlik hizmetleri sağlayarak, onların akademik ve sosyal gelişimlerini desteklemelidir. Öğrencilerin eğitim hayatlarındaki başarıları ve sosyal becerileri, aile yapılarının sağlamlığıyla doğrudan ilişkilidir (Ginther & Pollak, 2004). Özellikle, aile içi anlaşmazlıklar ve çatışmaların, öğrencilerin okulda kendilerini güvende ve desteklenmiş hissetmelerine engel olduğu, bunun da öğrenme motivasyonunu ve akademik başarıyı olumsuz yönde etkilediği belirtilmektedir (Kahraman & Çokamay, 2016).

Bu bağlamda, öğrencilerin akademik başarılarının yanı sıra sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklemek amacıyla, okulların ve eğitimcilerin bütüncül bir yaklaşım benimsemesi gerekmektedir. Aile bütünlüğü bozulmuş öğrencilere yönelik olarak, özel destek programları ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin sağlanması, bu öğrencilerin karşılaştıkları zorluklarla başa çıkabilmeleri için önemli bir adımdır (Snyder vd., 1980). Ayrıca, okul yönetimleri ve öğretmenler, öğrencilerin aile durumlarına duyarlı yaklaşarak, onlara empatiyle yaklaşmalı ve gerekli durumlarda ailelerle iş birliği yaparak çözüm odaklı destek sağlamalıdır. Eğitim sistemlerinin, aile bütünlüğü bozulmuş öğrencilere yönelik olarak tasarladığı destek programları, sadece akademik değil, aynı zamanda sosyal ve duygusal becerilerin gelişimine de odaklanmalıdır. Bu programlar, öğrencilerin özgüvenlerini artırma, akran ilişkilerini güçlendirme ve stres yönetimi becerilerini geliştirme gibi konuları içermelidir. Bu sayede, öğrencilerin okulda daha başarılı ve mutlu bireyler olmalarına yardımcı olunabilir.

Araştırmanın bulguları aile yapısındaki değişimlerin öğrenciler üzerinde yarattığı duygusal dalgalanmaların, korku, özgüven eksikliği ve içe kapanıklık gibi duygusal tepkilere yol açmasıyla birlikte bu durumun akademik performansları ve sosyal ilişkileri üzerinde olumsuz etkileri olabileceğine dikkat çekmektedir. Bu süreçte, öğrencilerin sosyal çevreleriyle olan ilişkileri, genel yaşam kaliteleri ve akademik başarıları etkilenmektedir. Özellikle, arkadaşlardan ve öğretmenlerden alınan destek, hobiler ve ilgi alanlarına yönelme, profesyonel yardım arayışı gibi başa çıkma stratejilerinin önemli olduğu görülmektedir. Bu bulgular, Elmacı (2006) ve Ceylan & Özşerbetçi (2016) tarafından yapılan çalışmalara paralel olarak, aile ve okul arasındaki ilişkilerin çocukların uyum düzeylerine, akademik ve sosyal gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu araştırmalarda, öğrencilerin zorluklar karşısında direnç ve yılmazlık kapasiteleri, kişisel güçlüklerle başa çıkmak için içsel kaynaklardan yararlanma yetenekleri ön plana çıkmaktadır. Ancak Üreyen & Ünal'ın (2022) de altını çizdiği üzere bütünlüğü bozulmuş ailelerin çocuklarının okullarda yeteri kadar rehberlik hizmeti alamaması ise daha büyük sorunları ortaya çıkarmaktadır.

Yapılan araştırmalar da benzer bulguları ortaya koymaktadır. Yıldırım & Kızmaz (2019) ve Lök vd., (2016) aile içi çatışmaların çocukların akademik başarıları ve psikolojik sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceğini belirtmektedir. Ayrıca Alabay (2020) ve Karataş (2019), boşanma gibi aile yapısındaki değişimlerin çocukların eğitim hayatını ve sosyal adaptasyon süreçlerini zorlaştırdığını, bu durumların üstesinden gelmek için psikolojik destek ve rehberlik hizmetlerinin kritik rol oynadığını belirtmiştir. Bu bulgular ışığında, okulların ve eğitimcilerin, aile yapısındaki değişikliklerden etkilenen öğrencilere yönelik destek sistemlerini güçlendirmeleri gerekmektedir. Çöp (2023) tarafından yapılan bir başka çalışma, rehber öğretmenlerin ve okul psikolojik danışmanlarının, öğrencilerin duygusal zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olabilecek önemli kaynaklar olduğunu göstermiştir. Bu profesyoneller, öğrencilere bireysel danışmanlık hizmetleri sunarak, onların kendilerini daha iyi anlamalarına ve yaşadıkları zorluklarla daha etkili bir şekilde başa çıkmalarına yardımcı olabilirler.

Araştırmanın bulguları aile bütünlüğünün bozulmasının, öğrencileri derinden etkileyebileceğini ve bu durumun öğrencilerin gelecek planlarına da yansıtıldığını göstermektedir. Öğrencilerin ifadeleri, bu zorlukları aşma ve geleceğe daha sağlam adımlarla yürüme konusundaki kararlılıklarını da göstermektedir. Örneğin, bazı öğrenciler olumsuz aile deneyimlerini, gelecekte daha iyi bir ebeveyn olma, sağlıklı aile ilişkileri kurma gibi olumlu değişimlere dönüştürme arzusunu ifade etmektedir. Bu durum, Bandura'nın (1977) öz-yeterlilik teorisiyle uyumlu bir şekilde, bireylerin kendi yeteneklerine olan inançlarının, zorluklar karşısında nasıl harekete geçtiklerini ve hedeflerine ulaşma konusunda nasıl motive olduklarını etkileyebileceğini göstermektedir.

Öğrenciler içinde buldukları durumdan hareketle eğitim sistemine yönelik önerilerde bulunarak, aile bütünlüğünün bozulduğu durumlarda ihtiyaç duydukları destek türlerini ortaya koymaktadır. Kendileri gibi olan öğrenciler için ayrı bir rehber öğretmen veya psikolog bulunması önerisi, aile bütünlüğünün bozulmasının yol açtığı duygusal ve psikolojik zorluklarla başa çıkabilmek için işlevsel görünmektedir. Bu öneri, Bronfenbrenner'in (1979) ekolojik sistemler teorisine uyumlu olarak, bireyin gelişimi üzerinde çevresel faktörlerin ve sistemlerin etkili olduğunu göstermektedir. Okul, bu ekolojik sistemlerden biri olarak, öğrencilerin ihtiyaç duyduğu desteği sağlama kapasitesine sahiptir. Aile bütünlüğünün bozulmasıyla karşılaşan öğrenciler, genellikle daha iyi bir gelecek inşa etme konusunda umutlu ve kararlıdır. Kendi ayakları üzerinde durma, meslek edinme ve eğitimlerini sürdürme istekleri, zorluklarla başa çıkma sürecinde önemli motivasyon kaynaklarıdır. Bu durum, öğrencilerin yaşadıkları zorlukları, bireysel gelişim fırsatlarına dönüştürme yeteneklerini gösterir ve bu süreçte özgüvenlerinin ve öz-yeterlilik algılarının artmasına katkıda bulunabilir (Ryan & Deci, 2000).

Sonuç olarak, aile bütünlüğünün bozulmasının ortaöğretim öğrencilerinin akademik performansları, sosyal ilişkileri ve psikolojik sağlıkları üzerinde olumsuz etkiler yarattığını araştırma bulguları ortaya koymuştur. Aile içi uyuşmazlıklar, boşanma veya ayrılıklar gibi durumlar, öğrencilerin derslere olan konsantrasyonunu zayıflatmakta, akademik başarılarını düşürmekte ve okula devamlılıklarını engellemektedir. Bu süreçte, öğrenciler duygusal zorluklar yaşamakta ve bu durum özgüvenlerini ve sosyal becerilerini olumsuz etkilemektedir. Araştırmanın bulguları, öğrencilerin yaşadıkları zorluklara rağmen

geleceğe yönelik olumlu perspektifler geliştirebildiklerini ve bireysel potansiyellerini en iyi şekilde kullanma arzusuna sahip olduklarını da göstermiştir.

Araştırmanın bulgularına bağlı olarak bazı öneriler aşağıda sunulmuştur:

- Okullar, aile bütünlüğü bozulmuş öğrencilere yönelik özel destek programları ve psikolojik danışmanlık hizmetleri sunmalıdır. Bu programlar, öğrencilerin akademik ve sosyal gelişimlerini desteklemek için tasarlanmalıdır.
- Öğretmenler ve okul yönetimleri, öğrencilerin aile durumlarına duyarlı olmalı ve onlara empatik bir yaklaşım sergilemelidir. Gerekli durumlarda, ailelerle iş birliği yaparak öğrencilere çözüm odaklı destek sağlanmalıdır.
- Okullar, öğrencilerin sosyal ve duygusal becerilerini geliştirecek programlar sunmalıdır. Bu programlar, özgüven artışı, akran ilişkilerinin güçlendirilmesi ve stres yönetimi becerilerinin geliştirilmesi gibi konuları içermelidir.
- Okullar, aile bütünlüğü bozulmuş öğrenciler için profesyonel psikolojik yardım ve rehberlik hizmetlerine kolay erişim sağlamalıdır. Bu hizmetler, öğrencilerin yaşadıkları zorluklarla daha etkili bir şekilde başa çıkmalarına yardımcı olabilir.
- Aile bütünlüğünün bozulmasının ortaöğretim öğrencileri üzerindeki uzun vadeli etkilerinin incelenmesi farklı çalışmalar için önemli bir araştırma konusu olabilir.
- Aile bütünlüğünün bozulduğu durumlarda ortaöğretim öğrencileri tarafından kullanılan başa çıkma stratejileri ve bu stratejilerin etkililiğinin incelenmesi, değerli bir araştırma konusu olabilir.

Etik izin: Araştırmanın etik izni Düzce Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'ndan (25.03.2024 tarihli ve 416836 sayılı) alınmıştır.

5. Extended Abstract

Changes in the family structure in today's society, especially factors such as the increase in divorce rates, conflicts between parents and economic difficulties, can lead to disruption of family integrity and this situation can directly affect the educational life of children and youth (Amato, 2001; Jeynes, 2002). Various studies have shown that a disrupted family structure has negative effects on children's academic achievement, school attendance, educational motivation and social relationships. For example, a meta-analysis study conducted by Amato (2001) revealed that children from divorced families performed lower in academic achievement and school attendance compared to their peers with intact family structure. Similarly, Jeynes (2002) proves that the disintegrated family structure negatively affects children's school success and that these students experience more behavioural problems at school. The findings in Şentürk's (2012) study reveal that children whose family integrity is disrupted at school age cannot obtain the necessary motivation for success.

In today's society, there is an extensive literature on how factors such as the rapid change in family structure, especially the increase in divorce rates and economic difficulties affect children's educational life (Erdim & Ergün, 2016; Öngider, 2013). However, existing studies generally focus on the general effects of the disintegrated family structure on children through teachers' experiences and observations, and do not conduct an in-depth examination of how secondary school students are affected by this situation. In particular, there is a need for detailed analyses based on students' own experiences. This gap prevents a better understanding of the specific effects on students' academic achievement, school attendance, educational motivation and social relationships.

This study aims to fill this gap in the literature and analyses in detail the experiences of secondary school students regarding the effects of a disintegrated family structure on their educational lives. The fact that the main axis of the research is based on the information obtained from the perspectives of secondary school students themselves, thus adding a depth and understanding to the subject that has not been addressed before, can be characterised as one of its unique aspects. This approach may help all teachers, especially counsellors and educational policy makers to make more informed decisions about how to better support students from families with disintegrated families.

In the research, answers to the following sub-problems were sought:

- How does this situation of families with disintegrated families reflect on the educational lives of secondary school students and how do students experience this process?
- How do secondary school students cope with this challenging process?
- In the face of this situation, what kind of perspective do secondary school students determine for the future and what are their expectations?

The study reveals that family problems reduce students' academic performance, decrease their concentration and attendance in school, and negatively affect their social relationships. These findings suggest that the effects on students' educational lives are not limited to grades, but also affect social cohesion and psychological well-being in general. In particular, the emotional difficulties experienced by students and their coping strategies constitute an important part of the research. In this process, students often displayed an introverted attitude, but with time and appropriate support, they developed various strategies to overcome these difficulties. The results of the study emphasise that changes in family structure have profound and multifaceted effects on students' educational lives and the importance of support systems and interventions for these students. In this context, recommendations include that schools should provide special support programmes and psychological counselling services for students with disrupted family cohesion, that teachers and school administrators should take a sensitive approach to students' family situations, and that the effectiveness of coping strategies used by students when family cohesion is disrupted should be investigated. In conclusion, this research provides a comprehensive understanding of the effects of family disruption on students' educational lives. It also provides valuable insights for educators, counsellors and policy makers, emphasising the importance of developing effective support mechanisms and interventions for these students.

Keywords: Disintegrated Families, Broken Families, High School.

Araştırmacıların Katkı Oran Beyanı / Contribution of Authors

Yazarların çalışmadaki katkı oranları Taner ATMACA %60/ Senem KILIÇ %40 şeklindedir.
The authors' contribution rates in the study are Taner ATMACA %60/ Senem KILIÇ %40 form.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışmada herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.
There is no conflict of interest with any institution or person in the study.

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale İntihal programlarında taranmış ve İntihal tespit edilmemiştir.
This article was scanned in Plagiarism programs and Plagiarism was not detected.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi kapsamında belirtilen kurallara uyulmuştur.
In this study, the rules specified within the scope of the Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive were followed.

Kaynakça

- Aktaş, N. (2016). *Lise öğrencilerinin motivasyon kaynakları ve karar verme stratejileri* (Tez No: 446333). [Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Aküzüm, C., Yavaş, T., Tan, Ç. & Uçar, M.B. (2015). İlköğretim kurumu öğrencilerinin devamsızlık ve okul terki nedenleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 167-192.
- Alabay, E. (2020). Boşanma sonrası oluşan tek ebeveynli aile çocukları: okul öncesi öğretmenlerinin görüşleri. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 6(27), 852-863. <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.335>
- Alkan, E.Ö. (2014). *Parçalanmış aile modelindeki öğrencilerin eğitimdeki başarı durumları (Trabzon örneği)* (Tez No: 356771). [Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi] YÖK Tez Merkezi.
- Alkan, E.Ö. (2018). Aile parçalanmasının çocuğun okul başarısına etkisi: Trabzon örneği. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 4(5), 167-225. <https://doi.org/10.31765/karen.438376>
- Amato, P. R. (2001). Children of divorce in the 1990s: An update of the Amato and Keith (1991) meta-analysis. *Journal of Family Psychology*, 15(3), 355-370. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.15.3.355>
- Amato, P. R., & Cheadle, J. E. (2008). Parental divorce, marital conflict and children's behavior problems: a comparison of adopted and biological children. *Social Forces*, 86(3), 1139-1161.
- Anthony, L.G., Anthony, B.J.A., Glanville, D.N., Naiman, D.Q., Waanders, C., Shaffer, S. (2005). The relationships between parenting stress, parenting behaviour and preschoolers' social competence and behaviour problems in the classroom. *Infant and Child Development*, 14(2), 133-154. <https://doi.org/10.1002/icd.385>
- Apaydın, Ç. & Gebizli, O. (2017). İlkokul yöneticilerinin parçalanmış aileye sahip öğrencilerle yaşadıkları sorunların incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 352-368.
- Aslan, A.K. (2002). Değişen toplumda aile ve çocuk eğitiminde sorunlar. *Ege Eğitim Dergisi*, 1(2), 25-33.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191>
- Bayındır, N. (2023). Boşanmanın öğrencilerin akademik yaşantılarına etkisi. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 52-58. <https://doi.org/10.47770/ukmead.1288663>
- Bilici, A.B. (2014). Boşanma sürecinin çocuklar üzerindeki psiko-sosyal etkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2), 79-110. <https://doi.org/10.18505/cuifd.254667>
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Carlson, M. J., & Corcoran, M. E. (2001). Family structure and children's behavioral and cognitive outcomes. *Journal of Marriage and Family*, 63(3), 779-792.
- Ceylan, H. & Özşerbetçi, Ü. (2016). Boşanmış ailelerin ilkökul çağındaki çocuklarında okul uyumu: Yalova örneği. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(22), 208-219.
- Chen, Z.Y. & Kaplan, H.B. (1999). Explaining the impact of family structure during adolescence on adult educational attainment: A longitudinal study. *Applied Behavioral Science Review*, 7(19), 23-40. [https://doi.org/10.1016/S1068-8595\(99\)80120-2](https://doi.org/10.1016/S1068-8595(99)80120-2)
- Creswell, J. W. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri* (Çeviri Editörü: M. Bütün & S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Çakır, R. & Çolak, C. (2019). Lise öğrencilerinin okul terki riskine ilişkin görüşleri. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(21), 269-286.
- Çöp, E., Gül, Ş., Çakır, O. & Eker, C. (2023). Okul rehberlik hizmetlerine yönelik öğretmen görüşleri. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 3(5), 774-793.
- Dam, H. (2008). Öğrencinin okul başarısında aile faktörü. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(14), 75-99.
- Dotterer, A.M., Hoffman, L., Crouter, A.C., & McHale, S.M. (2008). A longitudinal examination of the bi-directional links between academic achievement and parent-adolescent conflict. *Journal of Family Issues*, 29(6), 762-779. <https://doi.org/10.1177/0192513X07309454>.
- Eiden, R.D., Colder, C., Edwards, E.P., & Leonard, K.E. (2009). A longitudinal study of social competence among children of alcoholic and non-alcoholic parents: role of parental psychopathology,

parental warmth, and self-regulation. *Psychology of Addictive Behaviors*, 23(1), 36-46. <https://doi.org/10.1037/a0014839>.

Elmacı, F. (2006). Parçalanmış ve bütünlüğünü koruyan aileye sahip ergenlerin depresyon ve uyum düzeylerinde sosyal desteğin rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 405-423.

Erdim, L., & Ergün, A. (2016). Boşanmanın ebeveyn ve çocuk üzerindeki etkileri. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 3(1), 78-84. <https://doi.org/10.17681/hsp.13621>

Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, N. (2012). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw-Hill Book Company

Ginther, D. K., & Pollak, R. A. (2004). Family structure and children's educational outcomes: blended families, stylized facts, and descriptive regressions. *Demography*, 41(4), 671-696.

Hetherington, E. M., & Kelly, J. (2002). *For better or for worse: divorce reconsidered*. W. W. Norton & Company.

Herdem, F. S., & Bozgeyikli, H. (2016). İlköğretime devam eden parçalanmış ve tam aile çocuklarının rehberlik ihtiyaçlarının karşılaştırılmalı olarak incelenmesi. *OPUS Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 7-35.

Jeynes, W. H. (2002). *Divorce, family structure, and the academic success of children*. Haworth Press.

Kalmijin, M. (2023). The association between parental separation at the school level and student outcomes in four European countries. *Research in Social Stratification and Mobility*, 86, 100813. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2023.100813>

Kahraman, M.S. & Çokamay, G. (2016). Aile içi şiddet ve çocuklar üzerindeki etkileri: temel kavramlar, güvenlik planı hazırlama ve alternatif tedavi model örnekleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(4), 321-336.

Karataş, E. (2019). *Boşanmış aile çocuklarındaki uyum problemleri: ortak ebeveynlik açısından bir inceleme* (Tez No: 586912). [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Keçeli-Kaysılı, B. (2008). Akademik başarının artırılmasında aile katılımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 9(1), 69-83.

Korkmaz, Y. (2023). Rehber öğretmenler perspektifinden boşanmanın öğrenciler üzerindeki etkileri genel yeterlilikleri çerçevesinde değerlendirilmesi. *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(14), 12-22. <https://doi.org/10.57135/jier.1136998>

Lange, A.M.C., Visser, M.M., Scholte, R.H.J., Finkenauer C. (2022). Parental conflicts and posttraumatic stress of children in high-conflict divorce families. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 15(3), 615-625. <https://doi.org/10.1007/s40653-021-00410-9>.

Lipowicz, A., Bugdol, M.N., Umlawska, W. & Waldemar, A.W. (2023) The long-lasting effect of early life family structure on social position, well-being, and biological condition in adulthood. *The Aging Male*, 26(1). <https://doi.org/10.1080/13685538.2023.2239896>

Lök, N., Başoğul, C. & Öncel, S. (2016). Aile içi şiddetin çocuk üzerindeki etkileri ve psikososyal desteğin önemi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(2), 155-161.

Masten, A. S., & Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments: lessons from research on successful children. *American Psychologist*, 53(2), 205-220. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.53.2.205>.

McLanahan, S., & Sandefur, G. (1994). *Growing up with a single parent: What hurts, what helps*. Harvard University Press.

Nebel-Schwalm, M.S. (2006). *The relationship between parent-adolescent conflict and academic achievement* (Master thesis, Michigan State University).

Nieczuja-Dwojacka J., Borowska, B., Budnik, A., Marchewka-Długońska, J., Tabak, I., Popielarz, K. (2023). The influence of socioeconomic factors on the body characteristics, proportion, and health behavior of children aged 6-12 years. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(4), 3303. <https://doi.org/10.3390/ijerph20043303>.

Öngider, N. (2013). Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 5(2), 140-161.

Ploeg, M.V. (2002). Children from disrupted families as adults: family structure, college attendance and college completion. *Economics of Education Review*, 21(2), 171-184. [https://doi.org/10.1016/S0272-7757\(00\)00050-9](https://doi.org/10.1016/S0272-7757(00)00050-9)

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>

Ryan, R. M., Claessens, A., & Markowitz, A. J. (2015). Associations between family structure change and child behavior problems: the moderating effect of family income. *Child Development*, 86(1), 112-127.

Snyder, A.A, Minnick, K., Anderson, D.E. (1980). Children from broken homes: visits to the school nurse. *Journal of School Health*, 50(4), 189-94. doi: 10.1111/j.1746-1561.1980.tb07372.x.

Şahbaz, M. (2020). *Parçalanmış ve parçalanmamış ailelerden gelen ergenlerin riskli davranışlarının bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi), KKTC.

Şatır, S. (2023). *Boşanmış aile çocuklarının sosyal gelişimlerine yönelik sınıf öğretmenlerinin görüşleri* (Tezsiz yüksek lisans projesi, Pamukkale Üniversitesi), Denizli.

Şentürk, Ü. (2012). Parçalanmış aile çocuklarının eğitimdeki başarı/başarısızlık durumu (Malatya örneği 2006). *Sosyal Politika Çalışmaları*, 12(7), 105-126.

Tolan, Ö. Ç. (2023). Boşanma ve etkileri: çocuklar ve ergenler üzerindeki psikolojik sonuçları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 50, 321-338. <https://doi.org/10.52642/susbed.1221560>

Üreyen, S., & Ünal, A. (2022). Ortaöğretim yönetici ve öğretmenlerinin parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde karşılaştığı sorunlar. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(1), 148-164. <https://doi.org/10.24315/tred.880367>

Xerxa, Y., Rescorla, A.L., Serdarevic, F., IJzendor, M.H.V., Jaddoe, V.W., Verhulst, F.C., Luijk, M.P.C.M., & Tiemeier, H. (2020). The complex role of parental separation in the association between family conflict and child problem behavior. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 49(1), 79-93. <https://doi.org/10.1080/15374416.2018.1520118>

Kuleli, İ. (2015). *İlkokullarda anne ve baba ilişkisinin çocukların başarısı üzerine etkileri (Kırklareli ili örneği)* (Tez No: 395264). [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Yalçın, H. (2022). Bir araştırma deseni olarak fenomenoloji. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 213-232.

Yıldırım, İ. & Kızmaz, Z. (2019). Aile içi şiddet ile öğrencilerin akademik başarı durumları arasındaki ilişki: ortaöğretim öğrencileri üzerine bir araştırma. *Mukaddime*, 10(2), 662- 687.